

Prof. dr Milena PETROVIĆ*

Međunarodna nadležnost sudova država članica EU u stvarima osiguranja: ko i gde može tužiti osiguravača?

UDK: 341.645.5:368
 Primljen: 21. 8. 2014.
 Prihvaćen: 8. 9. 2014.
 Pregledni naučni rad

Apstrakt

Predmet ovog rada su odredbe Uredbe Brisel I kojima se reguliše posebna međunarodna nadležnost sudova država članica EU za sporove koji se pokreću protiv osiguravača. Ugovarače osiguranja, osiguranike, korisnike osiguranja i oštećene pravo EU vidi kao stranu koja je očekivano ekonomski slabija, ali i sa manje iskustva u pravnim stvarima od osiguravača koji se profesionalno bave poslovima osiguranja. Polazeći od ovakvog stava, evropski zakonodavac je ocenio da je ovim licima potrebna posebna procesna zaštita, te je formulisao posebna pravila o međunarodnoj nadležnosti sudova koja više odgovaraju interesima osiguranika nego što to omogućavaju opšta pravila. Ovim posebnim procesnim pravilima slabijoj ugovornoj strani stavlja se na raspolaganje veći broj sudova država članica pred kojima može da pokrene postupak protiv osiguravača, dok se osiguravaču ograničava izbor sudova pred kojima može da pokrene postupak protiv osiguranika.

Autor u svom radu analizira pravila Uredbe koja se odnose na pitanje ko i gde može tužiti osiguravača, te u tu svrhu razmatra najpre pitanje lica koja mogu pokrenuti postupak protiv osiguravača, a onda i međunarodnu nadležnost svih sudova država članica pred kojima se taj postupak može pokrenuti, počev od suda prebivališta osiguravača, zatim suda prebivališta osiguranika, suda države u kojoj je nastupio štetni događaj, suda prebivališta oštećenog, zaključno sa sudom države koji je određen sporazumom stranaka.

Ključne reči: Uredba Brisel I, nadležnost, sud, osiguravač, ugovarač osiguranja, osiguranik, korisnik osiguranja

1. UVODNA RAZMATRANJA

Međunarodnu nadležnost sudova država članica EU u stvarima osiguranja reguliše Uredba Saveta Evrope o nadležnosti i priznanju i izvršenju odluka u građanskim i trgovačkim stvarima br. 44/2001 od 22. decembra 2000. godine, poznata kao Uredba Brisel I (Council Regulation (EC) No 44/2001) (u daljem tekstu: Uredba). Ova Uredba predstavlja osnovni i opšti izvor građanskog procesnog prava EU, budući da postavlja uniformna pravila o direktnoj i indirektnoj nadležnosti sudova država članica, kao i neka druga značajna procesna pravila. Njenim stupanjem na snagu 1. marta 2002. prestala je da važi Briselska konvencija o nadležnosti i priznanju i izvršenju odluka u građanskim i trgovačkim stvarima (u daljem tekstu: Konvencija) koja je do tada uređivala ovu materiju.¹ Uredba u svom najvećem delu predstavlja tek nešto dopunjenu i modernizovanu verziju Konvencije. Drugo se i nije moglo očekivati, imajući u vidu naglašenu potrebu očuvanja kontinuiteta između ova dva pravna instrumenta (tač. 19 preambule Uredbe). Uredba je obavezna u celini i neposredno se primenjuje u svim državama članicama.

Budući da je Evropska komisija bila u obavezi da najkasnije pet godina od stupanja na snagu ove Uredbe, Evropskom parlamentu, Savetu i Ekonomskom i socijalnom odboru podnese izveštaj o njenoj primeni i predloži izmene i dopune tamo gde je to potrebno, ona je to i učinila 21. aprila 2009. godine. Savet je 6. decembra 2012. usvojio revidirani tekst Uredbe i to kao Uredbu (EZ) br. 1215/2012 o nadležnosti i priznanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima (Regulation (EU) No 1215/2012) (u daljem

¹ Briselska konvencija je do jula 2007. godine ostala na snazi samo prema Danskoj, budući da prema Protokolu br. 5 o položaju Danske, ta država nije vezana odredbama poglavlja IV Ugovora o EZ i propisima donetim na osnovu njih. Od 1. jula 2007. godine, a na osnovu Sporazuma zaključenog između EZ i Danske 19. oktobra 2005. i odluka Saveta 2005/790 i 2006/325, Uredba Brisel I se primenjuje i u Danskoj (Stone, 2010, 19).

* Univerzitet u Kragujevcu, Pravni fakultet, Kragujevac, e-mail: spetrovickg@sbb.rs.

tekstu: Uredba Brisel I Recast) koja će početi da se primenjuje u januaru 2015. godine.

Pravila o međunarodnoj nadležnosti u stvarima osiguranja sadržana su u odeljku 3 (čl. 8-14) II poglavlja Uredbe i predstavljaju sveobuhvatnu regulativu za ovu oblast. Ona su deo jednog šireg korpusa procesnih pravila označenih kao zaštitna nadležnost (*protective jurisdiction*).² Naime, režim uspostavljen ovim pravilima je izraz politike evropskog zakonodavca baziran na stavu da su ugovarači osiguranja, osiguranici, korisnici osiguranja, kao i oštećeni, očekivano slabija strana u sporu koja, stoga, mora biti zaštićena posebnim propisima o nadležnosti koji više pogoduju ostvarenju njihovih interesa nego što to omogućuju opšti propisi. S druge strane, deo iste te politike je i stav da osim prebivališta tuženog, moraju postojati alternativni osnovi za nadležnost, utemeljeni na bliskoj vezi između suda i spora ili radi olakšavanja pravilnog suđenja (tač. 12 i 13 preambule Uredbe). Rezultat navedene politike je veći broj sudova pred kojima navedena lica mogu pokrenuti postupak protiv osiguravača.

Pravila odeljka 3 Uredbe se odnose na sve tipove osiguranja u građanskim i trgovačkim stvarima, kako na dobrovoljno, tako i na obavezno osiguranje, zatim na životno i neživotno osiguranje, osiguranje od odgovornosti, osiguranje velikih i masovnih rizika, pomorsko osiguranje, avio osiguranje. Međutim, sve ove vrste osiguranja potpadaju pod režim odeljka 3 Uredbe samo ukoliko su privatnog, a ne javnopravnog karaktera, imajući u vidu da Uredba izričito isključuje socijalno osiguranje iz polja svoje primene (čl. 1(2)(c) Uredbe).

Van polja primene odeljka 3 Uredbe nalaze se i ugovori o reosiguranju, budući da se reosiguranik ne može smatrati slabijom stranom, pa mu stoga ne treba pružati posebnu procesnu zaštitu.³ Takođe, van polja primene odeljka 3 Uredbe nalaze se i sporovi iz ugovora o osiguranju koje pokrene jedan osiguravač protiv drugog osiguravača budući da čl. 8–14 Uredbe regulišu nadležnost samo za sporove između osiguravača s jedne strane, i osiguranika,

² Zaštitna nadležnost je Uredbom predviđena za još dve vrste ugovora: potrošačke ugovore (odeljak 4) i ugovore o radu (odeljak 5), budući da se potrošači i radnici, kao i osiguranici, smatraju slabijom ugovornom stranom u sporu.

³ Ovo je stav koji je Sud EU zauzeo u slučaju *Group Josi Reinsurance Company SA v. Universal General Insurance Company (UGIC)*, Case C-412/98, (2000) ECR I-5925, I-5961 para. 73. i 76. Međutim, prema izričitom stavu Suda, pravila odeljka 3 Uredbe će se primeniti u slučaju direktne tužbe protiv reosiguravača koju podnese ugovarač osiguranja, osiguranik ili korisnik osiguranja, pozivajući se na prava iz ugovora o osiguranju, na primer, u slučaju bankrotstva ili likvidacije osiguravača. Isto važi i kada direktnu tužbu protiv reosiguravača podnese oštećeni (Stone, 2010, 125; Magnus, Mankowski, 2007, 274).

ugovarača osiguranja, korisnika osiguranja ili oštećenog, s druge strane (Magnus, Mankowski, 2007, 275).

Sva pravila sadržana u odeljku 3 Uredbe predstavljaju celovit i nezavistan režim nadležnosti uspostavljen specijalno za sporove iz ugovora o osiguranju, pa se druga pravila Uredbe na ovu vrstu sporova ne primenjuju (Pocar Report on the Lugano Convention on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters, 2007, 73). Izuzetak od ovoga, na šta upućuje čl. 8 Uredbe, postoji u odnosu na čl. 4 i čl. 5(5) Uredbe. Naime, pravila o posebnoj nadležnosti u stvarima osiguranja koja su sadržana u odeljku 3 Uredbe, primenjuju se samo ako tuženi ima prebivalište u nekoj od država članica. Ako tuženi ima prebivalište van teritorije Zajednice, prema čl. 4 Uredbe, nadležnost sudova svake države članice određuje se prema pravu te države članice. Konkretno, to znači da u slučaju spora iz ugovora o osiguranju u slučaju kada tuženi nema domicil u državi članici EU, neće se primeniti pravila Uredbe o nadležnosti, već nacionalna procesna pravila države čijem sudu je podnesena tužba. Takođe, ako je tuženi osiguravač koji nema prebivalište ni u jednoj državi članici, ali u nekoj od njih ima predstavništvo, agenciju ili drugu poslovnu jedinicu, prema čl. 9(2) Uredbe smatraće se osiguravačem sa prebivalištem u toj državi članici, te u sporovima iz osiguranja koji nastanu iz poslovanja tog predstavništva, agencije ili druge poslovne jedinice, može biti tužen pred sudom te države. Nadležnost konkretnog suda te države, prema čl. 8 Uredbe, određuje se tada direktno na osnovu čl. 5(5) Uredbe.

Budući da su navedena pravila ostala potpuno nepromenjena u Uredbi Brisel I *Recast*, osim što su prenumerisana, a imajući u vidu da najnovija verzija Uredbe počinje da se primenjuje 2015. godine, naša razmatranja će biti vezana za Uredbu 44/2001 (Brisel I) koja je u ovom trenutku na snazi. Budući da su dva ključna pitanja, ko i gde može tužiti osiguravača određena kao predmet ovog rada, razmatranja će započeti sa analizom pravila Uredbe koja najpre određuju krug lica koja mogu pokrenuti postupak protiv osiguravača, a zatim i međunarodnu nadležnost svih sudova država članica pred kojima se taj postupak može pokrenuti, počev od suda prebivališta osiguravača, zatim suda prebivališta osiguranika, suda države u kojoj je nastupio štetni događaj, suda prebivališta oštećenog, zaključno sa sudom države koji je određen sporazumom stranaka.

2. LICA KOJA MOGU TUŽITI OSIGURAVAČA

Osiguravača može tužiti svako lice koje ima određeno pravo prema osiguravaču, bilo na osnovu ugovora o

6

osiguranju, bilo na osnovu zakona. Prema Uredbi, kao i prema najvećem broju nacionalnih prava, ta lica su ugovarač osiguranja, osiguranik, korisnik osiguranja i treće oštećeno lice. Na ovo ukazuju čl. 9 1(b) i čl. 11(2) Uredbe.

Ugovarač osiguranja (pravno ili fizičko lice) uvek postoji u odnosima osiguranja budući da sa osiguravačem zaključuje ugovor o osiguranju. Po pravilu, ugovarač osiguranja zaključuje ugovor o osiguranju u svoje ime i za svoj račun, pa je u tom slučaju on istovremeno i ugovarač osiguranja i osiguranik. Međutim, kako jedno lice može zaključiti ugovor o osiguranju u svoje ime, a za račun nekog drugog lica (osiguranje za tuđ račun), to se u pravnom odnosu prema osiguravaču mogu pojaviti ugovarač osiguranja i to drugo lice kao osiguranik. U tom slučaju, ugovarač osiguranja zaključuje ugovor, s tim da naknada iz osiguranja, ako se dogodi osigurani slučaj, ne bude isplaćena njemu nego osiguraniku, za čiji je račun ugovor o osiguranju zaključen (Mićović, 2012, 481). U odnosima osiguranja, neretko, pojavljuje se i korisnik osiguranja, lice u čiju korist je zaključen ugovor o osiguranju i kome pripadaju prava iz osiguranja – njemu se isplaćuje naknada iz osiguranja, ako nastupi osigurani slučaj. Prema korisniku osiguranja se jedino osiguravač pojavljuje kao dužnik od koga može zahtevati isplatu na koju se ovaj ugovorom obavezao (Sokal, 1976, 75; Magnus, Mankowski, 2007, 278). U najvećem broju slučajeva ova vrsta ugovora se zaključuje kao osiguranje za slučaj smrti.

Sve tri kategorije lica su u potpuno jednakom položaju, što znači da im stoje na raspolaganju potpuno iste mogućnosti, mada ovakvo stanje nije bilo predviđeno Briselskom konvencijom.⁴ Takođe, sva navedena

⁴ Prema čl. 8(2) Konvencije, ugovarač osiguranja je uživao veću zaštitu od osiguranika i korisnika osiguranja, budući da je osiguravača mogao da tuži, ali i da bude tužen, u državi svog prebivališta, dok su osiguranik i korisnik osiguranja mogli da budu tuženi u državi svog prebivališta, ali nisu mogli pred tim istim sudom da tuže osiguravača. Ovo pravo je bilo rezervisano samo za ugovarača osiguranja. Obrazloženje za ovo razlikovanje, posebno od strane Evropskog Komiteta za osiguranje, zasnivalo se na stavu da je samo ugovarač osiguranja bio u poslovnom odnosu sa osiguravačem, i da bi zbog toga bilo nerazumno očekivati da se osiguravač pojavi pred sudom osiguranika ili korisnika osiguranja budući da nije nužno morao znati njihovo tačno prebivalište u momentu kada oni pokrenu postupak (Jenard Report on the Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters, 1968, 31). U pripremi Uredbe Brisel I međutim, izneta su mišljenja da ovakav stav ne odgovara potrebama poslova osiguranja koji su se u uslovima mnogo veće konkurencije, novih vrsta osiguranja, a posebno višeg stepena zakonodavne harmonizacije, u tim godinama, posebno razvili. Ova razmatranja su dovela do uklanjanja navedenih razlika i do postavljanja osiguranika i korisnika osiguranja u isti položaj sa ugovaračem osiguranja, što znači da i oni mogu tužiti osiguravača sudu države u kojoj

lica su poznata već u momentu zaključenja ugovora o osiguranju, bilo zato što su strana koja zaključuje ugovor, bilo zato što je ugovor zaključen za njihov račun ili je zaključen u njihovu korist.⁵ Međutim, u pravnom odnosu osiguranja može se pojaviti i neko treće lice koje je oštećeno i koje je u momentu zaključenja ugovora o osiguranju nepoznato. To treće, oštećeno lice je od značaja kod ugovora o osiguranju od odgovornosti jer u slučaju nastupanja osiguranog slučaja može imati određena prava prema osiguravaču. Naime, ukoliko to dopušta pravo merodavno za vanugovornu obavezu ili pravo merodavno za ugovor o osiguranju, oštećeni može neposredno od osiguravača direktnom tužbom zahtevati naknadu štete koju je pretrpeo usled događaja za koji je odgovorno osigurano lice.⁶ Pitanje da li oštećeni to može učiniti pred sudom svog prebivališta izazvalo je velike kontroverze, kako u pravnoj doktrini, tako i sudskoj praksi, o čemu će posebno biti reči.

3. SUDOVI DRŽAVA PRED KOJIMA OSIGURAVAČ MOŽE BITI TUŽEN

Ugovaraču osiguranja, osiguraniku, korisniku osiguranja, a u određenim slučajevima i oštećenom trećem licu, Uredbom je dato pravo da postupak protiv osiguravača pokrenu pred sudovima većeg broja država. *Ratio* ovakve politike, kao što je već naglašeno, je u stavu da je ovim licima, kao slabijoj strani, potrebna posebna procesna zaštita. Tako, navedena lica mogu tužiti osiguravača pred jednim od sledećih sudova: 1) sudom države prebivališta, odnosno sedišta osiguravača; ili 2) sudom države svog prebivališta; ili 3) sudom države u kojoj se dogodio štetni događaj; ili 4) sudom države čiju su nadležnost strane ugovorile. Da li će tužiocu biti dostupni svi ili neki od navedenih sudova, zavisi od vrste osiguranja i okolnosti konkretnog slučaja, odnosno od toga da li je štetni događaj nastao, da li su strane iz ugovora o osiguranju zaključile sporazum o nadležnosti

imaju prebivalište (Pocar Report on the Lugano Convention on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters, 2007, 74).

⁵ Kod ugovora o osiguranju u korist trećeg lica, korisnik može biti tačno imenovano lice, kao i neodređeno, ali određeno lice koje se pomoću objektivnih činjenica može identifikovati, na primer, deca (Sokal, 1976, 94).

⁶ U slučaju kada nastupi događaj za koji je odgovoran osiguranik, oštećeni ima na raspolaganju dva pravna osnova po kojima može zahtevati naknadu pretrpljene štete: ugovor o osiguranju i odgovornost za štetu. Oštećeni može birati po kom od ova dva osnova će zahtevati obeštećenje: direktnom tužbom od osiguravača, po osnovu osiguranja od odgovornosti, ili od osiguranika po osnovu odgovornosti za štetu po samom zakonu (Vujisić, 2009, 159).

određenog suda (pod uslovom da su na to imale pravo), da li je direktna tužba oštećenog protiv osiguravača dozvoljena ili ne, itd. U svakom slučaju, budući da za isti spor mogu biti međunarodno nadležni sudovi različitih zemalja, na tužiocu je da odluči pred kojim od njih želi da pokrene postupak protiv osiguravača. Pre nego što donese takvu odluku, potpuno je razumno da tužilac izvrši analizu rizika i interesa, jer od toga da li će se postupak voditi i spor rešavati pred sudom jedne ili druge zemlje zavisi mnogo toga. Što je najvažnije, od toga može zavisiti sam ishod spora budući da svaki sud polazi od međunarodnog privatnog prava svoje zemlje i da primenjuje svoja procesna pravila. Ako se tome doda da nacionalna pravosuđa nisu jednako efikasna, te da utrošak vremena i novca nije jednak ako se spor rešava pred domaćim ili stranim sudom, jasno je da tužilac treba da izabere sud države pred kojim će najbolje ostvariti svoje interese.

U daljim izlaganjima biće reči o svim sudovima koji mogu biti međunarodno nadležni za tužbe protiv osiguravača, sa naglaskom na specifičnostima pojedinih slučajeva ili uslovima koji treba da budu ispunjeni.

3.1. Sud države prebivališta osiguravača (*forum rei*) – čl. 9(1)(a)

Prema čl. 9(1)(a) Uredbe, osiguravač koji ima prebivalište u državi ugovornici može biti tužen pred sudom države u kojoj ima prebivalište. Budući da su osiguravači najčešće pravna lica i da se u nacionalnim pravima njihovo prebivalište često različito definiše, zbog uniformne primene Uredbe, izraz prebivalište pravnog lica je definisan kao autonomni pojam. U tom smislu, odredbom čl. 60 Uredbe propisano je da društva i pravna lica imaju prebivalište u mestu u kome imaju svoje: a) statutarno sedište; ili b) glavnu upravu; ili c) glavnu poslovnu jedinicu.⁷

Pravilo iz čl. 9(1)(a) Uredbe je očito bazirano na principu *actor sequitur forum rei* i, kao takvo, apsolutno je saglasno sa opštim pravilom o međunarodnoj nadležnosti sadržanim u čl. 2 Uredbe (*forum rei*) koje važi za sve vrste sporova, bez obzira na njihov predmet. Prebivalište, odnosno sedište tuženog na određenoj teritoriji je u uporednom pravu opšteprihvaćeno jer se smatra vezom koja je dovoljnog intenziteta da posluži kao pravičan i predvidiv osnov za zasnivanje nadležnosti. Međutim, kako se prema čl. 8 Uredbe, u predmetima koji se odnose na osiguranje, nadležnost utvrđuje samo

na osnovu pravila sadržanih u odeljku 3 Uredbe, i kako se druga pravila Uredbe o nadležnosti na ova pitanja ne primenjuju (Pocar Report on the Lugano Convention on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters, 2007, 73), pravilo iz čl. 9 (1)(a) Uredbe predstavlja odvojeno pravilo koje ima isti sadržaj kao opšte pravilo iz čl. 2 Uredbe. Razlika između ova dva pravila je u tome što pravilo iz čl. 2 nije imperativno, pa se na osnovu čl. 23 Uredbe može derogirati prorogacionim sporazumom, dok se derogiranje člana 9(1)(a) može izvršiti samo u granicama koje su određene čl. 13 Uredbe (Magnus, Mankowski, 2007, 277).

Prema pravilu iz čl. 9(1)(a) Uredbe, u konkretnom slučaju, međunarodno nadležni mogu biti sudovi države u kojoj se nalazi prebivalište osiguravača kao tuženog, što znači da ovo pravilo upućuje na nadležnost sudova određene države, ali ne i na konkretan stvarno i mesno nadležan sud. Odgovor na ovo pitanje dalje treba tražiti u procesnim pravilima te države. Međutim, ako je tuženi osiguravač koji nema prebivalište ni u jednoj državi članici, ali u nekoj od njih ima predstavništvo, zastupništvo ili drugu poslovnu jedinicu, prema čl. 9(2) Uredbe smatraće se osiguravačem sa prebivalištem u toj državi članici, te u sporovima iz osiguranja koji nastanu iz poslovanja tog predstavništva, zastupništva ili druge poslovne jedinice, može biti tužen pred sudom te države. Nadležnost suda te države, prema čl. 8 Uredbe, određuje se tada direktno na osnovu čl. 5(5) Uredbe. Ovim pravilom se ne određuje samo nadležnost suda određene zemlje, već se direktno i neposredno određuje konkretan mesno nadležan sud u toj zemlji, i to nezavisno od procesnih pravila te zemlje.

3.2. Sud države prebivališta osiguranika (*forum actoris*) – čl. 9(1)(b)

Prema čl. 9(1)(b) Uredbe, osiguravač može biti tužen pred sudom mesta u kome tužilac (ugovarač osiguranja, osiguranik ili korisnik osiguranja) ima prebivalište (*forum actoris*).

Nema sumnje da ovo pravilo predstavlja odstupanje od opšteg principa *actor sequitur forum rei* i da tužiocu obezbeđuje alternativni *forum*, i to u mestu njegovog prebivališta. Tako, umesto da postupak pokrene u državi u kojoj tuženi osiguravač ima prebivalište, ugovarač osiguranja, osiguranik ili korisnik osiguranja tužbu može podneti sudu svog prebivališta u kome očekivano može na pogodniji način ostvariti svoje interese. Praktično, ovim pravilom se uspostavlja nadležnost posebnog foruma kojom se slabijoj strani pruža mogućnost da pokrene postupak u svojoj državi, bez obzira da li osiguravač ima domicil u toj državi ili je ugovor o osi-

⁷ Kada je reč o Ujedinjenom Kraljevstvu i Irskoj, izraz „statutarno sedište” znači *registered office* ili, ako ono nigde ne postoji, *place of incorporation* (mesto osnivanja pravnog lica), ili ako ni takvo mesto ne postoji, mesto prema čijem pravu je došlo do osnivanja (*formation*).

guranju zaključen preko predstavnštva, zastupništva ili kakve druge poslovne jedinice osiguravača koja se nalazi u nekoj od država članica.

Generalno, uvođenje posebne nadležnosti bio je pokušaj da se uspostavi ravnoteža između procesnih pozicija i interesa tužioca i tuženog, odnosno pokušaj da se oni stave u izjednačen položaj budući da bi tuženi, kako je isticano, bio favorizovan u slučaju postojanja samo opšte nadležnosti (Magnus, Mankowski, 2007, 89-90; Mišljenje Javnog pravobranioca *Léger* u slučaju C-420/97 *Leathertex v. Bodetex*, (1999) ECR I-6747). U stvarima osiguranja, ova nadležnost bi trebalo ugovaraču osiguranja, osiguraniku i korisniku osiguranja, kao slabijoj strani, da olakša vođenje postupka protiv osiguravača kao jače strane. Međutim, kako se posebna nadležnost temelji na bliskoj vezi između suda i spora, ima mišljenja da je pravilo iz čl. 9(1)(b) prilično radikalno, posebno ako se ima u vidu da ugovor o osiguranju i rizik ne moraju imati neke druge veze sa državom u kojoj ugovarač osiguranja ili drugi tužilac ima domicil (Stone, 2010, 126). Tako na primer, ako lice sa prebivalištem u Španiji zaključi ugovor o životnom osiguranju sa španskim osiguravačem, a onda se nastani i time stekne prebivalište u Nemačkoj, prema navedenom pravilu, to lice osiguravača može tužiti pred nemačkim sudom (pored mogućnosti da ga tuži i pred španskim sudom). No, bez obzira na moguću nedostatak bliske veze između spora i suda pred kojim se on treba rešiti, primarni cilj koji se želeo postići uvođenjem posebne nadležnosti u oblast osiguranja je očito zaštita osiguranika i drugih navedenih lica kao slabije strane. Na ovo ukazuje i kvalifikacija ove nadležnosti kao zaštitne.

Za razliku od pravila o opštoj međunarodnoj nadležnosti, pravila o posebnoj nadležnosti, što znači i pravilo iz čl. 9(1)(b) Uredbe, određuju istovremeno međunarodnu nadležnost sudova država članica i mesnu nadležnost tih sudova, nezavisno od njihovih nacionalnih procesnih pravila, i to prema prebivalištu ugovarača osiguranja, osiguranika ili korisnika osiguranja u momentu pokretanja postupka (Jenard Report on the Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters, 1968, 22 i 31; Magnus, Mankowski, 2007, 279).

3.3. Sud države u kojoj je nastupio štetni događaj (*locus delicti commissi*) – čl. 10 i čl. 11

Kada je reč o osiguranju od odgovornosti ili osiguranju nepokretne imovine, prema čl. 10 Uredbe, osiguravač dodatno može biti tužen pred sudom mesta gde se desio štetni događaj (*locus delicti commissi*). Ovo vređi i onda kada su istom polisom osiguranja osigurane

pokretna i nepokretna imovina koje trpe štetu od istog događaja.

Kako je izričito predviđeno navedenim pravilom, tužilac može podneti tužbu protiv osiguravača i pred sudom mesta u kome je osigurani slučaj nastupio, čime se proširuje broj foruma pred kojim osiguravač može biti tužen. Tako na primer, u slučaju osiguranja nepokretnosti od požara, imalac polise može tužiti osiguravača u državi u kojoj se požar, kao štetni događaj za nepokretnost desio, odnosno u državi u kojoj se oštećena nepokretnost nalazi. Istom tužbom i pred istim sudom, prema čl. 10 Uredbe, tužilac može zahtevati naknadu štete nastale na pokretnim stvarima sadržanim u oštećenoj nepokretnosti, ako je šteta posledica istog događaja i ako su pokretnosti osigurane istom polisom osiguranja, kao i nepokretnost (Stone, 2010, 127; Magnus, Mankowski, 2007, 284).

Kada je u pitanju osiguranje od odgovornosti za štetu prouzrokovanu trećim licima, navedeno pravilo je od najvećeg značaja za drumske saobraćajne nezgode, budući da je u pitanju obavezno osiguranje, te odgovorno lice normalno ima polisom osiguranja kojom su pokriveni svi rizici iz upotrebe vozila. U tom slučaju, osiguravač može biti tužen pred sudom države u kojoj se saobraćajna nezgoda desila. Može se međutim, dogoditi da štetni događaj obuhvati dve ili više država, što bi bilo u slučaju da se štetna radnja desi u jednoj državi, a štetna posledica nastupi u nekoj drugoj. U ovoj situaciji, na koju se inače primenjuje čl. 5(3) Uredbe,⁸ prema stavu Suda EU, mesto štetnog događaja (*locus delicti commissi*) pokriva oba ova mesta, pa tužilac ima pravo izbora između sudova involviranih država.⁹ Isti stav Suda važi i za slučajeve na koje se primenjuje čl. 10 Uredbe (Magnus, Mankowski, 2007, 283).

U slučajevima osiguranja od odgovornosti, Uredbom je predviđena i mogućnost učešća osiguravača u postupku koji teče između oštećenog i osiguranika kao odgovornog lica, pod uslovom da to dopušta nacionalno pravo zemlje suda (čl. 11(1) Uredbe). Dakle, prema ovom pravilu, kada oštećeni pokrene postupak protiv osiguranika koji je prouzrokovao štetu, osiguravač se može uključiti u taj postupak kao suparničar, bez obzira na svoj domicil. Kao što je već istaknuto, ova mogućnost postoji pod uslovom da nacionalno pravo nadležnog suda to dopušta.¹⁰ Takođe, u slučajevima kada je

⁸ Pravilom iz čl. 5(3) Uredbe utvrđuje se nadležnost za sporove o vanugovornoj odgovornosti za štetu ili odgovornosti koja je izjednačena sa tom odgovornošću pred sudom mesta gde se štetni događaj dogodio, ili gde bi se mogao dogoditi.

⁹ *Handelskwekerij G.J. Bier BV v. Mines de potasse d'Alsace SA*, (Case 21-76) (1976) ECR 1735.

¹⁰ U pravu Austrije, Nemačke i Mađarske, čl. 11(1) Uredbe se ne primenjuje (čl. 65 Uredbe). Stoga, ako oštećeni pokrene

dopuštena direktna tužba oštećenog protiv osiguravača, imalac polise osiguranja i osiguranik mogu biti suparničari u tom postupku (čl. 11(3) Uredbe).

3.4. Sud države prebivališta oštećenog (direktna tužba oštećenog) – čl. 11(2)

Prema Uredbi, lice koje je pretrpelo štetu ima mogućnost da u slučajevima osiguranja od odgovornosti prema trećim licima, umesto osiguranika, tuži direktno osiguravača, ako su takve direktne tužbe dopuštene (čl. 11(2) Uredbe). Dva ključna pitanja koja se vezuju za direktnu tužbu su: Da li oštećeni ima pravo na direktnu tužbu i drugo, pred sudom koje države on može tužiti osiguravača?

Odgovor na prvo pitanje sadržan je u čl. 11(2) Uredbe prema kome, u slučaju osiguranja od odgovornosti, lice koje je pretrpelo štetu može da tuži direktno osiguravača, ukoliko je takva direktna tužba dopuštena. Potpuno razumljivo, pravo na direktnu tužbu mora biti propisano, odnosno dopušteno, budući da oštećeni nije ni u kakvom ugovornom ili vanugovornom odnosu sa osiguravačem. Ovakva tužba je opravdana u svim obavezanim osiguranjima od odgovornosti jer se njome dodatno štiti oštećeni.

Dopuštenost direktne tužbe se određuje na osnovu merodavnog prava na koje upućuju koliziona pravila države suda (*lex fori*) (Magnus, Mankowski, 2007, 286; Stone, 2010, 125). Budući da je međunarodno privatno pravo EU u ovoj oblasti kodifikovano, sudovi država članica će primeniti koliziona pravila sadržana u Uredbi Rim II o pravu merodavnom za vanugovorne obaveze iz 2007. godine (Regulation (EC) No 864/2007) i Uredbi Rim I o pravu merodavnom za ugovorne obaveze iz 2008. godine (Regulation (EC) No 593/2008). Na ovo upućuje pravilo iz čl. 18 Rim II Uredbe koje je posvećeno upravo i samo ovom pitanju, i prema kome oštećeni može zahtevati naknadu štete neposredno od osiguravača odgovornog lica, ako to predviđa pravo merodavno za vanugovornu obavezu ili pravo merodavno za ugovor o osiguranju. Moguća merodavna prava su postavljena alternativno, što znači da je pravo na direktnu tužbu dopušteno ako jedno od njih to propisuje. Dodatno, u stvarima osiguranja od odgovornosti za štetu pričinjenu trećim licima upotrebom motornih vozila, kolizione norme su sadržane i u Haškoj konvenciji

postupak protiv odgovornog lica (osiguranika) pred austrijskim, nemačkim ili mađarskim sudom, odgovorno lice ne može pozvati svog osiguravača kao stranku u istom postupku pred sudovima navedenih zemalja. Međutim, kada oštećeni pokrene postupak protiv odgovornog lica u državi koja nije jedna od navedenih, čl. 11(1) Uredbe se može primeniti na osiguravača koji ima domicil u Austriji, Nemačkoj ili Mađarskoj.

o pravu merodavnom za saobraćajne nezgode iz 1971. godine.¹¹ Za sve države članice potpisnice ove Konvencije, pravila Konvencije, shodno čl. 28 Uredbe Rim II, imaju prednost u odnosu na navedenu Uredbu.¹²

Ako se ima u vidu da je pitanje da li oštećeni ima pravo na direktnu tužbu protiv osiguravača odgovornog lica različito rešeno u pravima pojedinih država članica,¹³ da se direktnom tužbom oštećeni, kao treće lice koje u pravnom odnosu odgovornosti za štetu ima položaj poverioca i kao slabija strana štiti, onda je sasvim razumljivo što je evropski zakonodavac predvideo veliki broj kolizionih pravila čija alternativna primena može da dovede do nacionalnog prava koje dopušta ovu vrstu tužbe.

Još jedno, za svakog oštećenog veoma važno pitanje, je: Pred sudom koje države može tužiti osiguravača? Odgovor na ovo pitanje nalazi se u odredbi čl. 11(2) Uredbe, prema kojoj oštećeni može podneti tužbu bilo kom sudu koji je nadležan u skladu sa čl. 8, 9 i 10 Uredbe. Na prvi pogled čini se da je iz ove odredbe potpuno jasno pred kojim sudovima oštećeni može direktno da pokrene postupak protiv osiguravača. Nije sporno da on to može učiniti pred sudom prebivališta osiguravača (čl. 9(1)(a)), pred sudom u kome se nalazi prebivalište predstavništva, agencije ili druge poslovne jedinice osiguravača (čl. 5(5)), kao i pred sudom države u kojoj se dogodio štetni događaj (čl. 10). Dilemu u izvesnom smislu predstavlja odredba čl. 9(1)(b) Uredbe, prema kojoj ugovarač osiguranja, osiguranik ili korisnik osiguranja može tužiti osiguravača pred sudom države u

¹¹ Haška konvencija je objavljena u: Todorović, V. *Međunarodna pravna pomoć i multilateralne konvencije*, Beograd, 1999, str.107. Prema čl. 9 Konvencije, oštećeni će imati pravo na direktnu tužbu protiv osiguravača odgovornog lica ako je to određeno u pravu koje je merodavno prema odredbama čl. 3, 4 ili 5 Konvencije. Konkretno, oštećeni će imati pravo na direktnu tužbu ako to priznaje bilo merodavno pravo za vanugovornu odgovornost (bazirano na mestu registracije vozila ili mestu gde se desila saobraćajna nezgoda), bilo merodavno pravo za ugovor o osiguranju. Ako je na osnovu čl. 4 ili 5, merodavno pravo države registracije vozila, a ono ne dopušta direktnu tužbu oštećenog protiv osiguravača, ali takvo pravo oštećenog postoji prema pravu države na čijem se području dogodila nezgoda, oštećeni će imati to pravo (čl. 9, st. 2 Konvencije). U slučaju da nijedno od spomenutih prava ne dopušta direktnu tužbu, ali ga dopušta pravo koje je merodavno za ugovor o osiguranju, oštećeni će to pravo imati (čl. 9, st. 3 Konvencije).

¹² Konvenciju su potpisale sledeće države članice EU i Lugano Konvencije: Francuska, Belgija, Holandija, Luksemburg, Španija, Austrija, Poljska, Češka, Slovačka, Slovenija, Hrvatska, Letonija, Litvanija i Švajcarska.

¹³ Pravo na direktnu tužbu protiv osiguravača priznato je na primer, u francuskom, belgijskom, kao i pravu Luksemburga. U nemačkom i holandskom pravu ono je priznato samo u pogledu obaveznog osiguranja od odgovornosti korisnika, odnosno sopstvenika motornih vozila.

kojoj ova lica, kao tužioci, u trenutku pokretanja postupka, imaju prebivalište. Budući da se u ovoj odredbi ne navodi oštećeni kao tužilac, u državama članicama je dugo vladao stav, kako u doktrini, tako i sudskoj praksi, da ova lica nemaju pravo da tuže osiguravača pred sudom države svog domicila (Magnus, Mankowski, 2007, 286).

Potpuni preokret u tumačenju odredbe čl. 11(2) u vezi sa čl. 9(1)(b) nastao je decembra 2007. godine kada je Sud EU, u odluci povodom slučaja FBTO *Schadeverzekeringen v. Odenbreit*,¹⁴ zaključio da se upućivanje člana 11(2) Uredbe Brisel I na čl. 9(1)(b) iste Uredbe mora tumačiti kao dopuštenje oštećenom da podnese direktnu tužbu protiv osiguravača sudu države članice u kojoj oštećeni ima domicil, ukoliko je takva direktna tužba dopuštena i ukoliko osiguravač ima domicil u državi članici.

O kakvom slučaju se, zapravo, radi? Tužilac, sa prebivalištem u Nemačkoj, povređen u saobraćajnoj nezgodi u Holandiji, podneo je direktnu tužbu nemačkom sudu protiv osiguravača štetnika koji ima prebivalište u Holandiji. Pitanje koje se postavilo bilo je: Da li su na osnovu čl. 11(2) i čl. 9(1)(b) Uredbe Brisel I nemački sudovi međunarodno nadležni u ovom slučaju? Na ovo pitanje nemački prvostepeni sud (*Amtsgericht Aachen*) je odgovorio negativno. Međutim, Apelacioni sud (*Oberlandesgericht Köln*) je zauzeo stav da je direktna tužba dopuštena. Slučaj je stigao do Vrhovnog suda (*Bundesgerichtshof*) za koji je odlučujuće pitanje bilo da li oštećeni može da se smatra „korisnikom” u smislu čl. 9(1)(b) Uredbe Brisel I ili izraz „korisnik” upućuje samo na korisnika osiguranja (što je bilo vladajuće mišljenje u nemačkoj pravnoj doktrini). U poslednjem slučaju oštećeni ne bi mogao da tuži osiguravača lokalnom sudu zemlje u kojoj ima domicil (Frese, *Life after FBTO Schadeverzekeringen NV –v-jack Odenbreit, How will the domestic courts approach litigation under Regulation 44/2001? – The German perspective*).

Jedan od glavnih argumenata u prilog nadležnosti suda u zemlji prebivališta oštećenog nađen je u tač. 16a preambule Direktivi 2000/26/EC (Directive 2000/26/EC) gde je izričito navedeno: „... prema čl.11(2), a u vezi sa čl. 9(1)(b) Uredbe br. 44/2001... oštećeni može pokrenuti postupak protiv osiguravača odgovornog lica u državi članici u kojoj ima domicil.” Iako je Vrhovni sud dao određen značaj ovoj tački preambule, ipak je izrazio sumnju da je autonomno i uniformno tumačenje pravila u pitanju moguće po ovom osnovu, pa je ovo pitanje uputio Sudu EU na prethodno odlučivanje.

Kako je navedeno, Sud EU je odlučio da čl. 11(2) Uredbe daje pravo oštećenom na *forum actoris*, odnos-

no da mu daje pravo da direktno tuži osiguravača, i to u zemlji svog prebivališta. U samoj odluci je navedeno da se ovim proširuje polje primene čl. 9(1)(b) Uredbe na kategorije tužilaca protiv osiguravača koji nisu imao polise, osiguranici ili korisnici osiguranja. Ovakvo tumačenje, prema odluci Suda, bazirano je i na cilju Uredbe, a to je garantovanje pogodnije zaštite slabije strane od one koju Uredba pruža opštim pravilima o nadležnosti.

Još jednu značajnu odluku povodom ovog pitanja Sud je doneo u slučaju *Vorarlberger Gebietskrankenkasse v. WGV- Swabische Allgemeine Versicherungs AG*¹⁵ kada je istakao da se koristi od utuženja pred sudom tužiočevog (oštećenog) domicila, na osnovu čl. 9(1)(b) i čl. 11(2) Uredbe, proširuje na indirektno oštećene, kao što su naslednici direktno oštećenog lica koje je preminulo, ali ne i na institucije socijalnog osiguranja koje su iz ovoga isključene jer se ne mogu smatrati slabijom stranom.

Odluka Suda EU povodom slučaja *Odenbreit* nije prošla bez kritike, posebno u nemačkoj doktrini. Tako je *Angelika Fuchs* istakla da jezičko tumačenje čl. 11(2) i 9(1)(b) Uredbe ne podržava pretpostavku o nadležnosti suda prebivališta oštećenog, budući da se oštećeni uopšte ne pominje u čl. 9(1)(b) (Fuchs, 2007, 303). Takođe, ni istorijsko tumačenje navedenih odredaba, prema njenom mišljenju, ne vodi drugačijem rezultatu, budući da Jenard u svom Izveštaju navodi da *forum actoris* oštećenog nije predviđen. U pogledu teleoloških argumenata, ona navodi da nema potrebe za zaštitom oštećenog time što će mu se priznati pravo da direktno tuži osiguravača u državi svog prebivališta, kao i da bi takva dodatna nadležnost mogla imati neželjene posledice, kao što je forum shopping ili trka do suda. Prema njenom mišljenju, jedino sistematsko tumačenje navedenih odredaba moglo bi da se koristi u prilog priznavanja prava oštećenog da u državi svog domicila direktno tuži osiguravača (Fuchs, 2007, 304). Helmut Heiss se, takođe, kritički osvrće na navedenu odluku Suda EU. On ističe da je pravilo iz čl. 9(1)(b) Uredbe šire od pravila iz čl. 8(2) Briselske konvencije, budući da eksplicitno pominje *forum actoris* osiguranika i korisnika osiguranja pored *forum actoris* imao polise, za razliku od Konvencije, prema kojoj je ovo pravo bilo rezervisano samo za imao polise osiguranja. Prema mišljenju *Heiss-a*, očito da je bilo veoma lako za evropskog zakonodavca da navede i oštećenog, da je imao nameru da mu prizna pravo da tuži osiguravača u zemlji svog domicila (Magnus, Mankowski, 2007, 287). S druge strane, uzimanje u obzir tač. 16a Direktive, za

¹⁴ FBTO *Schadeverzekeringen v. Odenbreit*, Case C-463/06, (2007) ECR I-11321.

¹⁵ *Vorarlberger Gebietskrankenkasse v. WGV- Swabische Allgemeine Versicherungs AG*, Case- C-374/08, (2010) 1All ER (Comm) 603.

Heiss-a je prilično nepouzdana jer se Direktiva odnosi samo na obavezno osiguranje od odgovornosti za motorna vozila, dok se čl. 11(2) Uredbe odnosi na sve vrste osiguranja od odgovornosti, uključujući i dobrovoljno, što znači da ono ima znatno šire polje primene i da je teško pretpostaviti da je postojala namera da se ovom odredbom propiše *forum actoris* za oštećene u svim vrstama osiguranja od odgovornosti posebno imajući u vidu da od merodavnog prava zavisi da li će direktna tužba biti dopuštena ili ne (Magnus, Mankowski, 2007, 288).

No, bez obzira na kritike i na to da li su one opravdane ili ne, odluka Suda EU je obavezujuća za sve nacionalne sudove država članica. Posledica odluke u slučaju Odenbreit je da oštećeni mogu pred lokalnim sudom, odnosno u zemlji svog domicila direktnom tužbom pokrenuti postupak protiv osiguravača odgovornog lica. Naravno, ovo pod uslovom da to dopušta merodavno pravo i da osiguravač ima domicil u nekoj od država članica. Ostaje kao zaključak da je Sud EU oštećenog očigledno video kao slabiju stranu i da je tom argumentu dao prednost, čime je ostao na liniji ostvarenja ciljeva postavljenih Uredbom. Da je i evropski zakonodavac, uprkos kritikama, zadovoljan ovakvim rešenjem, ukazuje činjenica da će ono ostati da važi i za buduće vreme, ako se ima u vidu da u Uredbi Brisel I *Recast* ovo pravilo nije promenjeno.

3.5. Sud države određen sporazumom stranaka – čl. 13

Pravila sadržana u odeljku 3 Uredbe su u najvećoj meri imperativna i od njih se, pod okolnostima određenim čl. 13 Uredbe, može odstupiti samo sporazumom stranaka. Dakle, u stvarima osiguranja stranke mogu zaključiti sporazum o nadležnosti, međutim, ovaj sporazum odstupa od opštih pravila o prorogaciji nadležnosti jer važi samo za specifične, eksplicitno navedene situacije, što ukazuje na činjenicu da je on rezultat ograničene, a ne potpune autonomije volje stranaka (izuzetak su ugovori o osiguranju velikih rizika). Ovakvo rešenje je potpuno razumljivo ako se ima u vidu cilj same Uredbe, odnosno namera da se njenim pravilima osigura zaštitna politika prema slabijoj strani. Otuda, svaki sporazum o nadležnosti koji je u suprotnosti sa čl. 13 Uredbe ne proizvodi dejstvo, pa ukoliko bi sud države članice prihvatio nadležnost baziranu na nepunovažnom sporazumu, prema čl. 35(1) i čl. 45(1) Uredbe, takva odluka se ne može priznati, niti izvršiti u drugoj državi članici.

Za ova razmatranja od značaja je sporazum stranaka kojim se odstupa od nadležnosti suda mesta gde se desio štetni događaj (*forum delicti commissi*). Naime, pre-

ma čl. 13(3) Uredbe, ugovarač osiguranja i osiguravač koji u vreme zaključenja ugovora imaju prebivalište ili uobičajeno boravište u istoj državi, mogu zaključiti sporazumom o nadležnosti sudova te države, čak i ako je štetni događaj nastupio u inostranstvu, osim ako takav sporazum nije dopušten prema pravu te države. Dakle, ovim pravilom se daje mogućnost ugovaraču osiguranja i osiguravaču da sporazumom ugovore (isključivu) nadležnost sudova države u kojoj oboje imaju prebivalište ili uobičajeno boravište u vreme zaključenja ugovora za sporove koji nastanu između njih, čak i ako štetni događaj nastupi u nekoj drugoj državi članici. Ovakvo rešenje svakako doprinosi olakšanom vođenju postupka za sve stranke u njemu. Međutim, postavlja se pitanje: Da li ovaj sporazum, koji je uglavnom kao prorogaciona klauzula stipulisan u ugovor o osiguranju, proizvodi dejstvo, a time i obavezuje treća lica, korisnike osiguranja ili oštećene, koji nisu učestvovali u njegovom zaključivanju? Opšti je stav da ovaj sporazum ne sme da šteti pravima navedenih lica koja nemaju domicil u zemlji u kojoj domicil imaju osiguravač i ugovarač osiguranja. Štetna dejstva takvog sporazuma bi postojala kad god ova treća lica, zbog postojanja sporazuma, ne bi mogla da pokrenu postupak pred sudovima predviđenim pravilima Uredbe. Ovakvo tumačenje je izraženo u odluci Suda EU povodom slučaja *Paloux v. Axa Belgium*, u kojoj se navodi da bi ovakva klauzula lišila korisnika osiguranja da tužbu podnese sudu države u kojoj je štetni događaj nastupio ili sudu države svog domicila, prisiljavajući ga tako da svoja prava protiv osiguravača ostvaruje u državi domicila osiguravača. Drugo, prema oceni Suda, ova klauzula bi omogućila osiguravaču da u postupcima protiv korisnika ima „utočište” u sudu svoje države, što bi značilo prihvatanje nadležnosti u korist osiguravača i ignorisanje cilja zaštite ekonomski slabije strane koja ima mogućnost da pokrene postupak i brani svoje interese pred sudom zemlje svog domicila.¹⁶ Međutim, kako Uredba odredbom čl. 9(1)(b) korisniku osiguranja i oštećenom licu daje pravo na *forum actoris*, i kako je ovo pravo u slučajevima masovnih rizika imperativno, to prorogacioni sporazum između ugovarača osiguranja i osiguravača ne može da obavezuje, odnosno da proizvodi dejstva prema korisnicima kao trećim licima. Jedini izuzetak od ovoga je u slučaju osiguranja velikih rizika predviđen čl. 13(5) u vezi sa čl. 14 Uredbe (Magnus, Mankowski, 2007, 295). Ono što sledi iz tumačenja odredbe čl. 13(3) Uredbe je da prorogacioni sporazum može proizvoditi dejstva i prema trećim licima, ali samo ako su ispunjeni svi relevantni uslovi određeni Uredbom, što znači da treće lice mora imati

¹⁶ *Societefinanciere et industrielle du Peloux v. Axa Belgium et al.*, Case C-112/03 (2005) ECR I-3707, dostupno na: <http://www.dutchcivillaw.com/caselaw/brusregone008.html>, 1. 8. 2014.

domicil ili uobičajeno boravište u istoj državi u kojoj ga imaju i osiguravač i ugovarač osiguranja u vreme zaključenja ugovora o osiguranju (Magnus, Mankowski, 2007, 296).

3. ZAKLJUČAK

Pravila Uredbe kojima se uređuje nadležnost sudova država članica EU u stvarima osiguranja predstavljaju celovit i nezavistan sistem nadležnosti uspostavljen specijalno za ovu vrstu sporova. Druga pravila Uredbe, sa izuzetkom čl. 4 i čl. 5(5) na ove sporove se ne primenjuju. *Ratio legis* za uspostavljanje ovog posebnog režima je potreba da se ugovarači osiguranja, osiguranici, korisnici osiguranja i oštećena lica, kao slabija strana u sporu, zaštite takvim propisima o nadležnosti koji više pogoduju ostvarenju njihovih interesa, nego što to omogućuju opšti propisi. Otuda je rezultat ovih posebnih propisa veći broj sudova pred kojima navedena lica mogu tužiti osiguravača i time olakšati sebi vođenje postupka. S druge strane, ugovaranje nadležnosti suda koje je karakteristično za ugovore, moguće je samo u

posebnim i ograničenim slučajevima što, takođe, osigurava visok stepen zaštite svih potrošača osiguranja koji se mogu smatrati slabijom stranom.

Pravila Uredbe za ovu vrstu sporova su, u principu, jasna i nisu izazivala veće probleme u primeni. Izuzetak od ovog opšteg utiska predstavljalo je pitanje: Da li oštećeni, u slučajevima osiguranja od odgovornosti, imaju pravo na forum actoris, odnosno da li i oni mogu tužiti osiguravača u državi svog prebivališta? Dileme u tumačenju razrešio je Sud EU pozitivnim odgovorom. Značajan oslonac za tu odluku Sud je našao u prilično harmonizovanim materijalnim pravilima (kroz direktive) u ovoj oblasti. Da i evropski zakonodavac ovo pitanje smatra rešenim, ukazuje činjenica da će ovo tumačenje kao pravilo važiti i u budućnosti budući da u Uredbi Brisel I Recast ništa nije promenjeno.

U odnosu na rešenja iz Briselske konvencije, pravila Uredbe bez sumnje, predstavljaju napredak, budući da su osiguranika i korisnika osiguranja izjednačila sa ugovaračem osiguranja u pogledu prava na forum actoris.

Milena PETROVIC, PhD,
Associate Professor, Faculty of Law, Kragujevac

Jurisdiction of EU member states courts in matters relating to insurance: who and where may sue the insurer?

UDC: 341.645.5:368
Systematic scientific work

SUMMARY

Brussels I Regulation lay down special rules on jurisdiction in respect of insurance contracts. These provisions are inspired by a concern to protect the party who is expected to be weaker than the other party to the contract. So, Recital 13 explains that, in relation to insurance, the weaker party should be protected by rules of jurisdiction more favourable to his interests than the general rules provide for. Accordingly, these provisions offer the weaker party (the policyholder, the insured or a beneficiary) a wide choice of fora in which to bring an action against an insurer who is domiciled in Member State. The choice of jurisdiction offered by Articles 8-14 of Regulation is available to the policyholder and third party beneficiaries. So, the insurer may be sued in the courts of the insurer (forum rei), in the courts of the policyholder (forum actoris),

in the courts for the place where the harmful event occurred (forum delicti commissi). The choice offered by above mentioned articles is also available in relation to a direct action against a liability insurer brought by a third party victim of a tort covered by the insurance if such a direct action is permissible under the law governing the issue according to the conflict rules of the court seised. These provisions may be departed from only by an agreement on jurisdiction.

Key words: Brussels I Regulation, jurisdiction, court, insurer, policyowner, insured, beneficiary

LITERATURA (REFERENCES)

Council Regulation (EC) No 44/2001 of 22 December 2000 on jurisdiction and the recognition and enforcement of

judgements in civil and commercial matters, *Official Journal* L 12.

Directive 2000/26/EC of the European Parliament and of the Council of 16 May 2000 on the approximation of the laws of the Member States relating to insurance against civil liability in respect of the use of motor vehicles and amending Council Directives 73/239/EEC and 88/357/EEC (Fourth motor insurance Directive), *Official Journal of the European Communities* L 181/65.

Jenard Report on the Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters (1968). *Official Journal* No C59/1.

Frese, W. *Life after FBTO Schadeverzekeringen NV –v-jack Odenbreit, How will the domestic courts approach litigation under Regulation 44/2001? – The German perspective*, dostupno na: <http://anwalt-in-kiel.de/pdf/life-after-FBTO-Schadeverzekeringen-NV-Wolfgang-Frese.pdf>, 1. 8. 2014.

Fuchs, A. (2007). Gerichtsstand für die Direktklage am Wohnsitz des Verkehrsunfallopfers? *IPRax*, 4, 302–307.

Magnus, U., Mankowski, P. (2007). *European Commentaries on Private International Law*, Brussels I Regulation, München: Sellier, European Law Publishers.

Mićović, M. (2012). *Privredno pravo*, Kragujevac: Institut za pravne i društvene nauke, Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu.

Mišljenje Opšteg pravobranioca Léger u slučaju C-420/97 *Leathertex v. Bodetex*, (1999) ECR I-6747.

Pocar Report on the Lugano Convention on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters. (2007). *Official Journal* C 319/1.

Regulation (EU) No 1215/2012 of the European Parliament and of the Council of 12 December 2012 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters (recast), *Official Journal of the European Union* L 351/1.

Regulation (EC) No 593/2008 of the European Parliament and of the Council of 17 June 2008 on the law applicable to contractual obligations (Rome I), *Official Journal of the European Union* L 177/6.

Regulation (EC) No 864/2007 of the European Parliament and of the Council of 11 July 2007 on the law applicable to non-contractual obligations (Rome II), *Official Journal of the European Union* L 199/40.

Societefinanciere et industrielle du Peloux v. Axa Belgium et al., Case C-112/03 (2005) ECR I-3707, dostupno na: <http://www.dutchcivillaw.com/caselaw/brusregone008.html>, 1. 8. 2014.

Sokal, V. (1976). *Osiguranje u korist trećeg*, Beograd: Savremena administracija.

Stone, P. (2010). *EU Private International Law*, Cheltenham UK: Edward Elgar Publishing Limited.

Vujisić, D. (2009). *Poslovno pravo: trgovinsko pravo*, Banja Luka: Besjeda BLC.